

KLAUS FERDINAND

## FRA EKSPEDITION TIL FELTARBEJDE

Fredag 6. oktober 1995 fejrede faget etnografi/antropologi sit 50-års jubilæum i Danmark med foredrag i Nationalmuseets festsal og festmiddag på Borups Højskole, og samtidig fejredes 30-året for oprettelsen af et selvstændigt antropologisk institut under Københavns Universitet.<sup>1</sup> Niels Fock, instituttets nestor, var den veloplagte vært på den travle og festlige dag, og han var drivkraften bag arrangementet og dets tilrettelæggelse. Niels havde foreslået, at jeg skulle bidrage med „Fra ekspedition til feltarbejde“. Et emne, som jeg havde været part i. Det trykkes her som hyldest til ham for hans livslange utrættelige engagement for vort fag og ikke mindst hans indsats for at udvikle det. De sidste års store udviklinger på instituttet skyldes nok ikke mindst hans stædige kamp.

Ekspeditioner er ikke noget etnografer har opfundet. Oprindeligt brugtes det om større militære felttog og som sådan kendes det fra begyndelsen af 1700-tallet, senere brugtes det også om opdagelsesrejser.<sup>2</sup> De sidste hørte navnlig hjemme inden for naturvidenskaberne, særlig geografien og efterhånden også inden for den historiske topografi og arkæologien, og her er ekspeditioner stadig almindelige. Sprogbrugen går tilbage til midten af 1800-tallet om større organiserede og målrettede videnskabelige rejser. Frem for alt til fjerne og ukendte lande, hvor ekspeditionen havde en opgave at løse. Det man stræbte imod var ofte forbundet med en usædvanlig, til tider vovelig indsats, der på sæt og vis var uegennyttig, den gjaldt et højere, ofte alment værdsat mål, som dog også gav ry og prestige. Forfængelighed og konkurrence kunne derfor også være vigtige drivkræfter. Ekspeditioner og navnlig ekspeditionsfolk kunne ligefrem blive nationalt, til tider internationalt fælleseje, når de havde den rette substans af menneskelighed, eventyr og dåd over sig.

Herhjemme indtog polarforskeren Knud Rasmussen en sådan plads. *Knud Rasmussens Saga* kaldte Kaj Birket-Smith sin drengbog om ham fra 1936. Ja, sådan blev hans liv betragtet. Ved hans alt for tidlige død (1934) blev pladsen som den nationale opdagelsesrejsende ledig, snart efter skulle den blive indtaget af Henning Haslund-Christensen.

Opdagelsesrejser og arktiske ekspeditioner levede man bredt med i dengang. Fra 30'erne husker jeg en herlig drengbog med en mand i kamp med en ulv på omslaget med titlen *Mod ukendte egne med livet som indsats*. Det ukendte skulle blive kendt, koste hvad det koste ville. Og vi levede med i det. Hver tirsdag kastede vi os over *Familie-*

*Journalens* „Villy på Æventyr“, en fortsat tegneserie om Villy og Onkel Hans' farefulde ekspeditioner. Særlig husker jeg deres ophold i Mongoliet, hvor de undslipper fra fangenskab ved at save sig ud igennem en filthjertes væg. Drengbogstitlerne var i det hele taget sigende. I 1938 kom f.eks. Haslund-Christensens *Jabonah* i forkortet ungdomsudgave som *Pälsjägarliv i Mongoliet* i Bonniers serie „Dåd och Äventyr“ (den fik jeg i julegave i 1943). Denne baggrund var selvsagt motiverende for etnografiske drømmerier. Mongoliet blev min egentlige fascination og siden også central for mit studium (med Centralasien som specialeområde). Drømmene levede videre, men alvoren tog overhånd. Fagligheden blev prioriteret højt, der skulle være mening med indsatsen. Vi skulle ikke blot ud og opleve, næh, vi skulle ud og udrette noget: skaffe ny viden, ny indsigt. Vi skulle, lidt højtideligt sagt, udrette noget for videnskaben og menneskeheden; for hvis vi ikke gjorde det, ville viden og erfaringer om de fremmede kulturer være tabt for altid. Vi var jo så renfærdige! Og ofte var ønsket om indsats også motiveret med, at vi med vor viden skulle gøre noget for indfødte folk ude i verden, som der var handlet „mis“ med i århundreder, og som uforskyldt var blevet kastet ind i den moderne udvikling. Kort sagt, vi drømte om forskningsrejser med mening!

I studietiden snakkede vi, hvis man da ellers husker ret, derfor ustandselig om ekspeditioner. Hvor sker der noget? Hvor vil du hen? Og hvor er der chancer og muligheder?

Ekspeditioner, som i dag feltarbejde, var både mål og middel, et *sine qua non*. Det var stadig i vore tanker om vort fremtidige faglige liv. Romantiseret ja, men reelt. Og indgangen til at kunne gøre noget for de berørte folk! Vi havde en indsigt, som kunne og burde bruges. Måske var vi for fjernt fra verdens realiteter dengang, eller var vi blot for tidligt ude med vort engagement og mulige anvendelighed?<sup>3</sup>

Et var ønsker og luftige planer og dem var der rigeligt af. Men, det var bestemt ikke let at komme ud. Penge var der ikke mange af, og miljøet var meget lille; der var knap en håndfuld aktive af, hvad man kunne kalde egentlige etnografer før os, der startede i fyrerne. Det var Birket-Smith, C. G. Feilberg, Henning Haslund-Christensen, Helge Larsen, Erik Holtved og Jens Yde (og de sidste tre var endda i vekslende grad også arkæologer). Men verden lå foran os, og hvad gjorde vi: vi delte den mellem os. En verdensdel, sådan omtrent, til hver af os! Det lå der ingen diskussioner bag! Måske blot en fornemmelse af, at det var fremkommeligst på den måde. Museet var jo også regionalt opdelt, ganske som stillingerne, vi kunne drømme om at få der, var det. Men det lå så langt ud i fremtiden, at vi ikke spekulerede på det.

Hvordan kom vi så ud? Undervisning i feltforskning var der ikke noget af. Det måtte komme af sig selv, når vi kom ud. For vi kendte faget og dets problemstillinger og var klar over, hvad vi interesserede os for. Og så skulle vi i øvrigt bruge vor sunde fornuft. Ja, sådan må det have været. Det eneste „praktiske“ vi lærte var fysisk antropologisk måleteknik efter Martin, og den var der mig bekendt ikke nogen af os som brugte i felten. Vi fandt, at det lå uden for faget.<sup>4</sup>

Småture kunne vi nok få råd eller penge til i studietiden. Lapland var der tradition for at tage til: Knud Rasmussen var startet dér, Gudmund Hatt og ikke mindst hans kone Emilie Demant-Hatt havde været der og Johs. Nicolaisen (Nic.) var der i vinteren 1945-46.<sup>5</sup> Selv var jeg der i to omgange om sommeren, første gang i 1947 sammen med den dansk-svenske kulturgeograf Carlo Rønnow, som arbejdede med rensdyrnomadismen og navnlig med kortlægning af renavlens elementer. Men at komme af sted på egen hånd, det var svært. Fra starten af var det faktisk kun Nic. (og jeg må tilføje, selvfølgelig ham!),

som kom af sted helt på egen hånd. Han sprang, om man så må sige, ekspeditionerne over og gik direkte til feltarbejdet på sine énmandsekspeditioner – første gang til Algeriet og det nordlige Sahara i sommeren 1947. Året efter forsøgte Nic. sig også med en ekspedition, oven i købet en motorcykel-ekspedition. Han og museumsinspektør Jens Yde startede på en kæmpestor Harley-Davidson (årgang 1928 så vidt jeg husker) fra København med destination Sahara. Men så skulle det ej blive. Uden for Nyborg i et sving eller var det under en overhaling tog HD'eren med den tungt læssede sidevogn magten fra Jens, og ekspeditionen sluttede på Nyborg Sygehus efter en tur over grøften og ind på en mark og en flyvetur til Nic. Her besøgte jeg de to ekspeditionærer først i juli. Siden rejste Nic. alene, eller som Haralda (Henny Harald Hansen) sagde det: han tog en kamel og startede for sig selv. Det fortsatte til 1962, da han fik følge af Ida.

Københavns Universitet har for øvrigt en gammel tradition for enkeltmands-studierejser, de filologiske studierejser; filologerne kunne jo sproget! Arkæologien, som blev universitetsfag et par årtier før etnografien, var for øvrigt tidligt „i marken“ både herhjemme og ude i verden. Det var faktisk i tilknytning til arkæologiske ekspeditioner, at mange af de første danske etnografer kom ud. Henny Harald Hansen lavede således det meste af sit feltarbejde som medlem af arkæologiske ekspeditioner i Kurdistan (1957), på Bahrain (1960) og i Luristan i Iran (1964). Lise Rishøj Pedersen kom ud med Den 2. Thai-Danske Arkæologiske Ekspedition til Thailand i 1965-66 og fortsatte siden på egen hånd i 1968 og igen i 1970, denne gang i tilknytning til Centralinstitut for Nordisk Asienforsknings (CINAs) nyoprettede forskningsstation i Lampang i Nord-Thailand (1969-74), ledet af arkæologen Per Sørensen. Stationen blev rammen om en lang række humanistiske forskningsprojekter og i 1970-72 om et stort etnografisk projekt blandt kærnerne, det første større studenterprojekt, endda i en skøn forening af københavnske og århusianske studerende og som noget specielt, finansieret af Statens humanistiske Forskningsråd.<sup>6</sup> Torben Lundbæk var i Kuwait i 1958 og jeg blandt beduiner i Qatar i 1959 på P. V. Glob's arkæologiske ekspedition (Ferdinand 1994). Forbindelsen til arkæologien var mere nærliggende dengang end i dag. I studietiden skulle vi deltage i udgravning. Men i øvrigt havde vi en fælles referenceramme i kulturhistorien, som vi accepterede som relevant, selvom vi fagligt mere og mere tog socialantropologien til os – i hver vore individuelle udgaver.

De arkæologiske ekspeditioner blev dog blot en ramme for etnografer, ganske som de store, naturvidenskabelige ekspeditioner som Galathea (1950-52) og Noona Dan (1961-62) ekspeditionerne blev det. Etnografien og kulturgeografien var også her repræsenteret, og der blev foretaget etnografiske indsamlinger.<sup>7</sup> Kun på Henning Haslund-Christensens 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition havde etnografien en central placering, ganske som på Haslunds tidligere ekspeditioner i 1930'erne.

Men tiderne ændredes og midlerne skulle blive rigeligere. I 1952 oprettedes Statens Almindelige Videnskabsfond (det der siden blev til de statslige forskningsråd). Mere end noget andet lettede det vejen for den etnografiske feltforskning. Tidligere havde Carlsbergfondet været den eneste store donor til udvalgte projekter og ekspeditioner, men den havde ikke kunnet og havde ej heller som opgave at få de mange nyuddannede etnografer i gang. Inger Wulffs enkeltmands-feltstudier på Filippinerne i 1960-61 og 1964-65 finansieredes herfra (jf. Wulff 1962, 1964). Til støtte for større ekspeditioner som forskningsmæssigt og nationalt ansås for vigtige etableredes umiddelbart efter 2. Verdenskrig på basis af bidrag fra danske bosat i udlandet Dansk Ekspeditionsfond, som var aktivt helt til

1970. Foruden først og fremmest Galathea-ekspeditionen fik bl.a. Werner Jacobsens etnografiske ekspeditioner i Indien og Nepal (1949-59) støtte herfra.

I forhold til det ny etnografiske miljø var museumsinspektør Jens Yde en drivkraft bl.a. ved starten af Dansk Etnografisk Forening (1952) og af tidsskriftet *FOLK* (1959). Allerede i 1954-55 fik Niels Fock sin feltintroduktion som studerende på Ydes og hans fælles ekspedition til Waiwai i Britisk Guiana og Brasilien, som Yde fulgte op med en ny ekspedition i 1958-59. Begge blev finansieret af Statens almindelige Videnskabsfond (Fock 1963; Yde 1965), ligesom Lise Rishøj Pedersen senere blev (jf. Pedersen 1968). I 1953 var endnu en ren etnografisk ekspedition startet, Henning Haslund-Christensens Minde-Ekspedition til Afghanistan. Men så var det vist også ved at være slut med de egentlige etnografiske ekspeditioner, og brugen af udtrykket forsvandt mere og mere. Vi kunne ikke rigtig lide benævnelsen, det var som om der var noget hvid mands hovmod i denne sprogbrug om rejser helt på vore betingelser.

Henning Haslund-Christensens Minde-Ekspeditionen 1953-55 blev bl.a. af den grund på engelsk til *The Danish Scientific Mission to Afghanistan*, et navn vi siden har brugt på al senere etnografisk forskning i Afghanistan. Minde-Ekspeditionen skulle fortsætte og udvide de etnografiske undersøgelser fra Den 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition 1947-50, der var den hidtil største ekspedition udgået fra Etnografisk Samling på Nationalmuseet. Skønt chefen, Haslund, fungerede som etnograf, forskningsrejsende kaldte han sig, dominerede naturvidenskaberne på både 1. og 2. etape. Andre etnografer var religionshistorikeren Halfdan Siiger med selvstændige feltarbejder i det nordlige Pakistan og Indien og Lennart Edelberg. Han var kommet med som botaniker, men blev etnograf, ligesom Haslund var blevet det – via den praktiske vej i felten. Han blev den store indsamler i Afghanistan.<sup>8</sup>

Minde-Ekspeditionen blev finansieret af den nyoprettede Statens almindelige Videnskabsfond. Edelberg stod for kontinuiteten og skulle i særdeleshed fortsætte sit tidligere arbejde i Nuristan. Jeg skulle især tage mig af det ugjorte efter Haslunds død i Kabul i 1948: undersøgelserne af centralasiatiske folk og af nomaderne (Edelberg og Ferdinand 1957). Edelberg og jeg havde troet, at vi skulle ud på egen hånd. Han kendte landet godt fra sine to år dér, og vi havde desuden også skaffet penge til at få filmfotografen Peter Rasmussen med. Men nej, vi var led i en ekspedition og derfor ikke ganske vore egne herrer; Kaare Grønbech, professor i centralasiatiske sprog, og overinspektør Kaj Birket-Smith, chefen for Etnografisk Samling, udgjorde ekspeditionskomitéen. De havde været tunge medlemmer af komitéen for Haslunds sidste ekspedition, som Kong Christian X var protektor for og ØKs Prins Axel formand for. Vi havde ingen af den slags ambitioner, men vi bestemte ikke. Prins Peter blev vor leder. Han var uddannet som antropolog i London hos Malinowski og fortsatte som enemand „3. Danske“ i Indien. Som et særligt aktiv regnedes, at han havde gået i skole med den afghanske konge i Paris. Lennart Edelberg, den rejsevante, havde gået i ekspeditionsskole hos Haslund, og på den vis var vi led i en ubrudt asiatiske ekspeditionstradition tilbage til Sven Hedins rejser i slutningen af 1800-tallet. En vidnesbyrd herom havde vi i form af en spinkel køjesæksbøjle fra Haslunds deltagelse i Hedins sidste store ekspedition (1927-30) foruden rejsetelte fra Haslunds Mongol-ekspeditioner i 1930'erne og letvægtstelte fra Eigil Knuths første Pearyland-ekspedition i 1948. Med os havde vi en alsidig udrustning: gaver – ikke mindst fine Kgl. Porcelæns-figurer, alskens tryksager om Danmark og de første publikationer fra 3. Danske, en mængde feltudstyr, bl.a. datidens bedste båndoptager Maihak (vi tog 30 ti-

**DANISH SCIENTIFIC MISSION  
TO AFGHANISTAN 1953-54**

HENNING HASLUND-CHRISTENSEN, MEDICAL MISSION

NATIONAL MUSEUM, DENMARK

LAGSOG. 4. 6. 1953. HENNING  
OF SWEDEN AND DENMARK

**P a k k e l i s t e**

Kasse I

Iobjørn

Kasse II  
Broncealdervase I kasse 35

Kasse III  
Til tape I kasse 35

Kasse IV (Karachi)  
Film (1 kasse 36)

Kasse V (Karachi)  
Film (1 kasse 36)

Kasse VI (Karachi)  
Film (1 kasse 36)

Kasse VII (hovmester)  
1 Rollefilm m. taske (1253538)

1 Rollefilm m. taske  
7 filtre a  
1 polarfilter  
1 rollefilm

Kasse VIII (hovmester)

Lille taske  
1 Bolax nr. 42859  
1 parafilm  
1 parafilm  
1 75 mm Kern 175945  
1 25 mm Taylor 355176

Kasse IX (hovmester)

Store taske  
Bolax 5947 Taylor 360567  
125 mm Kern 69395  
15 mm Kern 64739  
1 parafilm  
1 parafilm  
1 universalsæger  
1 vinkelsæger  
1 priamelsægeb  
1 25 mm Schneider 2650127

1 rollefilm I  
1 medlysblende II  
Mitæ 40 p.p. 14  
6 p.p. 60  
12 stk. Ansco Color 6 + 9

1 15 mm Bellows 366727  
1 15 mm Bellows 366985  
propagandamateriale

( 1 kasse 37 )

1 152 mm Bellows 372161  
1 50 mm Taylor 360985  
1 Norwood belysningsmaler 29178  
1 Weston  
1 Harrison farvemaler 2348  
1 125 mm Kern 69395  
1 15 mm Kern 64739  
1 parafilmholder  
3 Bolax  
7 farvefilter (kodak)  
1 sæt Bolaxfilter (11 stk.)  
( 1 kasse 37 )

**DANISH SCIENTIFIC MISSION  
TO AFGHANISTAN 1953-54**

HENNING HASLUND-CHRISTENSEN, MEDICAL MISSION

NATIONAL MUSEUM, DENMARK

LAGSOG. 4. 6. 1953. HENNING  
OF SWEDEN AND DENMARK

**P a k k e l i s t e**

Kasse X Medicin

Kasse XI Medicin

Kasse XII

2 letsvættelte  
2 bjergtefte  
1 mellemtefte  
1 akbartteft (amerik, militær)  
1 lille undering  
2 feltspæder

Kasse XIII (Kabul)

Mittlamper  
80 P.P.14  
44 P.P.60  
2 termometre  
2 plastifiseraker  
4 dørknips  
4 dørknips

Kasse XIV (Esbjerg)

MASBIDI  
Guides-National Nr.  
Danish Foreign Office Journal  
Reisebog  
Greenland  
Danmark 1952  
Facte Denmark  
about Danish agriculture  
the cattle of Denmark  
Denmark horses  
Reise. Grana. (Tudall)  
Introduction to India  
Reisebrevning. Arbej  
anorak  
2 kasser diapositiver  
1 feretrsje  
1 kasseprælader  
1 sæt forstgriser  
1 væskelude  
1 lederballe

2 øksebakker

60 ds. fremkalderpulver  
1 fremkaldertank  
1 vaskekånd  
4 tomme kajesække

drilkebrus  
krill  
1 solbriller  
1 kikkert (personlig)  
kompas  
psychrometer  
verktøj  
blødd  
plastik  
3 sommerundertrøjer  
1 per-trusser  
1 par shorts  
2 par shorts  
1 anorak  
1 feretrsje  
1 kasseprælader  
1 sæt forstgriser  
1 væskelude  
1 lederballe

Pakkeliste for Henning Haslund-Christensens Minde-Ekspedition på det officielle brevpapir.



Udstyr fra Danske Centralasiatiske ekspeditioner: Medicinskrin, Henning Haslund-Chri-  
stensen's trøje med ekspeditionsmærket (krebsen + H) og Werner Jacobsens røde om-  
slag til introduktionsskrivelser brugt i Mongoliet 1938-39 – senere brugte vi bare et fest-  
telegramomslag. (Foto: Christian Jacobsen, Etnografisk Studiesamling)

mers musik- og sprogoptagelser), dansk dåseost og -smør, tobak i lange baner, og det som hørte med til tidligere tiders ekspeditioner såsom termometre og fugtighedsmålere, antropometrisk apparatur (som vi nu slet ikke brugte) samt endelig smoking til hver af os. (Min blev straks stjålet på renseniet efter vor ankomst og de andres var aldrig i brug).

Vor status som officiel dansk ekspedition gjorde, at vi rejste på „blåt pas“, udstedt af Udenrigsministeriet. Det medførte blandt andet, at vi fik gratis visa. Desuden havde vi „vildmænd“ med, dvs. undervisningsministerielle anbefalinger, som vi havde „kæmpet“ for fik et rigtigt laksegl og ikke blot de sædvanlige „oblater“ (papirklistermærkater). De fås stadig. Disse og andre dokumenter opbevarede og „frembar“ vi i røde vatterede fest-telegramomslag, der erstattede tidligere tiders specialomslag. Det var en idé fra Haslund. Med os havde vi også hans gamle ekspeditions-„sølvskrin“, en aflåselig lille alumi-

numskuffert med indgravninger. Et levn fra en tid hvor man omgav sig med speciallavet ekspeditionsparafenalia.

Vi fik, som det var almindeligt dengang, gratis rejse med ØK. Det var med M/S Poonna fra Rotterdam gennem Middelhavet, Suez til Karachi; det tog en måned. En bedre dannelsesrejse, på skibet bænket ved kaptajnens bord og med landbesøg undervejs: visiter til Le Corbusiers hus i Marseille, Det skæve Tårn i Pisa, suq'en i Ismailiya og Suez, cisternerne i Aden m.m.

På kajen i Karachi stod Prins Peter og tog imod. Vi installeredes hos ØK-folk og rumlede få dage efter bort fra „civilisationen“ på toppen af en lastbil og vor 1/2 ton tunge bagage i 40 kasser og skrin. Prins Peter imponerede os ved sin rejsevanthed og viden og ved sin diskrete og til tider mindre diskrete udnyttelse af sin herkomst, som han fornøjeligt og anekdotisk satte os ind i. Han underholdt om sin tid hos Malinowski og andre af vort fags kyrofæer, som han alle kendte. Siden disputerede han som bekendt på polyandri ved London Universitet. Efter at vi havde fået fast station i et meget gæstfrit dansk hjem i Kabul,<sup>9</sup> startede vi i lejet stationcar tværs gennem det centrale Afghanistan og tog fat på vort detaljerede program. Efter denne første succesfulde tur forlod Prins Peter os brat.<sup>10</sup> Han var utilfreds med, at den afghanske konge ikke havde reageret hurtigere på hans anmodning om audiens. Prins Peter fortsatte under hele vort ophold i Afghanistan med at være en god og loyal støtte for os menige ekspeditionsmedlemmer.

Vort forskningsprogram var nok slået for stort op med for mange opgaver, men vi ville sikre os, at vi fik noget med hjem, og at komitéen og Videnskabsfonden fik noget for pengene. Afghanistan var i etnografisk henseende nyt land, og vort arbejde blev derfor præget af eksploratoriske rejser. I retrospektiv var dette og vort omfattende program i pagt med ånden i tidligere tiders ekspeditioner og nok også en konsekvens af en overvejende naturvidenskabelig ekspeditionstradition. Vi fik på denne måde et godt etnografisk overblik, som blev en udmærket ballast for senere, mere intensive undersøgelser, som nærmest kom som et *must*. For som tiden gik, følte jeg på egen krop behovet for fordybelse og for at få mine data klarere forankret i en social sammenhæng, så de ikke bare var en registrering af mere let tilgængelige forskelle og ligheder. Den metode, som jeg var blevet introduceret til i Lapland i 1947 til belysning af udbredelsen af kulturelle træk og kulturgrænser for at udrede kulturhistorie i en geografisk bundethed, stammede fra Erland Nordenskiölds arbejder i Sydamerika og kaldtes den geografiske. Den videreførtes af Birket-Smith.<sup>11</sup> Ved nærmere eftertanke må jeg tilføje, at jeg nok aldrig helt har forladt denne tilgang. For i kombination med økologiske, økonomiske og sociale og strukturelle forhold har jeg altid følt denne tilgang som et sikkert konkret fundament.

I denne lille udredning er jeg ved at komme til vejs ende: For mig groede „det antropologiske feltarbejde“ ud af ekspeditionerne, næsten som en nødvendig afrunding og fordybelse, et faglighedens krav.

Navnet ekspedition viger de fleste tilbage fra at bruge nu. Jeg tror som nævnt, at det skyldes en etnografisk/antropologisk følsomhed over for eget arbejde. Der er noget *altmodisch* ved det med klang af vilde og ukendte egne, som vi skal opdage og gøre kendte. Men sådan kommer vi der jo ikke længere! Eller gør vi? Måske vil vi ikke rigtig indrømme det! Naturvidenskabsfolk og arkæologer har ikke dette problem, deres studieobjekter taler ikke og er ikke aktive med- eller modspillere! De er jo i øvrigt normalt også flere af sted ad gangen! Ikke på den ensomme prøvelse, som vi!? Men, tiderne er måske ved at ændre sig, ved at vende. I nyeste tid er adskillige af vore studerende, til tider i tværfaglige

fremstød, igen begyndt at tage på „ekspedition“. Det gælder f.eks. til Sibirien og Mongoliet. Der er nok en god portion nostalgi i denne „ny“ sprogbrug og et ønsket signal om fortsættelse af tidligere tiders traditioner. Måske gør det sig også gældende, at disse ekspeditioner foregår inden for den tidligere sovjetiske „kultursfære“, hvor det hele tiden har været almindeligt at tale om ekspeditioner i forbindelse med arkæologiske, etnografiske eller „blandede“ feltundersøgelser i yderområder inden for egne grænser. Det almindelige er dog, at ekspedition særlig bruges om større, organiserede og målrettede forehavender som indebærer lange rejser, gerne med et videnskabeligt formål.<sup>12</sup>

Men feltarbejde kan for øvrigt storartet knyttes sammen med ekspeditioner eller den stationære udgave heraf, feltstationer. For det giver en ramme om individuelle feltarbejder eller en basis for et egentligt teamwork. Hvad der ikke er dårligt, for man lærer af hinanden, og har nogle været ude før, kan det blive en mesterlæresituation. Kort sagt, det er ikke nødvendigvis et fremskridt at gå fra ekspeditioner til individuelt feltarbejde. Det er de anvendte metoder, der tæller.

Hvis feltarbejdet ikke blot skal blive en helt individuel renselse med *spill-over* til teoretiske landvindinger, må det have en solid empirisk substans. Og som vi alle ved, ender mange data med aldrig at blive brugt eller publiceret, fordi de måske bliver teoretisk utidssvarende eller blot fornemmes sådan, mens tiden for mange hjemvendte går med andet arbejde. Derfor siger jeg af egen erfaring og med hævet pegefing, at vi bør være fagligt så rummelige og frygtløse, at vi ikke skræmmer hinanden og os selv fra at publicere det materiale, som vi så møjsommeligt indsamlede og analyserede inden for denne eller hin ramme, som vi havde i vore hoveder den gang, vi drog ud. Så lad feltmaterialerne få lov og tid til atter at blomstre som bidrag til en fortsat akkumulerende viden og også som kvittering til dem, vi var iblandt.

## Noter

1. De to jubilæer fejredes ved korte foredrag under temaet: Tre generationer i dansk antropologi. Torben Lundbæk („Først var tingene...“) og Inger Wulff („Etnografisk Samling som læreplads“) bidrog også til den historiske afdeling, mens Niels Fock („Kaj Birket-Smith og 'Kulturens videre veje'“) tog afsæt heri.
2. Under ekspedition anfører *Den store danske Ordbog* IV s. 254, under 5. betydning: tog eller rejse af større omfang og udrustning, og at det er brugt om militære ekspeditioner fra 1722 og om opdagelsesrejser første gang i 1841. Jf. Salmonsens VI, 1927, s. 831.
3. Johs. Nicolaisen skrev f.eks. en engageret og indigneret artikel på baggrund af sine første erfaringer i Algeriet, „Les Arabes, Pourquoi?“ i *Magasinet, Politiken* 15. august 1948, og jeg lavede udkast til Tage Hind om hjælp til indfødte folk gennem Røde Kors.
4. Tidligere var dette almindeligt på ekspeditioner og på Den 3. Danske Centralasiatiske Ekspedition foretaget Lennart Edelberg, Halfdan Siiger, ornitologen og lægen Knud Paludan og navnlig Prins Peter antropologiske målinger, siden også Carl Krebs, jf. Balslev Jørgensen et al. (1964) og Prince Peter of Greece and Denmark et al. (1966).
5. Det var før Nic. vidste, at etnografistudiet var startet under Birket-Smith med undervisning på Etnografisk Samling. Nic. havde planer om at studere hos sameforskeren Ernst Manker i Uppsala, for lige fra sin studiestart på geografi i 1941 vidste han, at han ville være etnograf. Knud Rasmussen var i Lapland vinteren 1901 og udgav bogen *Lapland* (1907). Emilie Demant-Hatt var der i 1904 og i 1907-08 og atter med sin mand, Gudmund Hatt, i 1914 og 1916. Hun udgav *Med Lapperne i Højfjeldet* (1913) og *Muitalus Samid Birra: En Bog om Lappernes Liv* af den svenske Lap Johan Turi (1910), mens Hatt benyttede sit materiale i afhandlinger om materiel kultur.



6. Deltagere i P'wo Karen-projektet var Kirsten Ewers Andersen, Mikael Gravers og Anders Baltzer Jørgensen med Johs. Nicolaisen som tilsynsførende over for Forskningsrådet. CINAs forskningsstation blev rammen om i alt 39 projekter, se Egerod & Sørensen (1976). Lise Rishøj Pedersens studier blev støttet af Statens almindelige Videnskabsfond, jf. Pedersen (1968).
7. På Galathea-ekspeditionen deltog Kaj Birket-Smith med besøg i 1951 hos bontoc-igoroterne på Luzon, Filippinerne, og med feltstudier på Rennell Island, Salomonøerne. I øvrigt blev der filmet (af Hakon Mielche og Peter Rasmussen) og indsamlet i alt 340 etnografika (ud over Birket-Smiths indsamlinger på Luzon og Rennell især af Torben Wolff på Nikobarerne), se Birket-Smith (1953).  
  
På Noona Dan-ekspeditionen og i tilknytning til den blev der foretaget etnografiske indsamlinger på Filippinerne, Bismarck- og Salomonøerne samt i Papua-Ny Guinea af såvel geografer og naturforskere, Sofus Christiansen, Lorenz Ferdinand og Torben Wolff, som af forfatteren Jens Bjerre og religionshistorikeren Torben Monberg. Socialantropologiske og kulturgeografiske studier blev foretaget på Bellona og Rennell Island af Leif Christensen, Torben Monberg og Sofus Christiansen. Film blev taget af Arvid Klémensen, se Torben Wolff (1966, 1968). De etnografiske indsamlinger er ikke nærmere omtalt, de findes på Nationalmuseet (Etnografisk Samling) og Moesgård (Etnografisk Studiesamling, J.nr. EA 65).
8. Om indsamlinger i Afghanistan, se Ferdinand, Frederiksen og Pedersen (1994, 1995); om Halfdan Siigers feltforskning, se Siiger (1956) og om Lennart Edelbergs, se Edelberg & Jones (1979).
9. Vi husedes hos fødselslægen Anna Marie Gade og jordemødrene Ingrid Pilgaard (senere Justesen) og Lis Rasmussen (senere Westlund), som mellem 1950 og 1955 var ansat i Afghanistan under WHO og lavede en meget anerkendt indsats med opbygning, undervisning og dagligt arbejde på Sharara Maternity Hospital i Kabul, der åbnede i 1952.
10. Vores mål var bl.a. handelsnomadebazaren Abul, se Prince Peter of Greece and Denmark (1954) og Ferdinand (1962, 1978).
11. Se Erland Nordenskiöld (1918).
12. Selv tidligt var ordet „ekspedition“ ikke meget brugt af danske etnografer om egen forskning. Kaj Birket-Smith og C. G. Feilberg taler således om studie- og forskningsrejser. De eneste etnografer/antropologer, som konsekvent omtaler deres feltforskning som ekspeditioner, er Torben Monberg og Jens Yde, se f.eks. *Kraks Blå Bog* i 1990'erne om Torben Monberg og 1976 eller tidligere om Jens Yde. Det skal dog nævnes, at Monberg indgik i en større gruppe af forskere, som arbejdede på øerne Bellona (og Rennell), mens Yde altid havde en medarbejder med. Det gennemgående er, at „ekspedition“ kun bruges, når der er en organiseret ekspedition med adskillige medlemmer, se f.eks. Carlsbergfondets bevillingsoversigter (1901) og *Carlsbergfondets Understøttelser 1876-1936* (1937) og senere årsberetninger. Sportsprægede rejser til søs eller f.eks. bjergbestigning omtales gerne som ekspeditioner, ligesom rejseforfatterne og filmmagerne Jørgen Bitsch og Jens Bjerre altid taler om ekspeditioner.

## Litteratur

- Balslev Jørgensen et al.  
1964 Anthropological Studies in the Hindu Kush and the Punjab. Folk 6(2).
- Birket-Smith, Kaj  
1953 Etnografiske undersøgelser. I: A. F. Bruun, Sv. Greve, H. Mielche & R. Spärck (red.): Galatheas jordomsejling 1950-52. Den danske dybhavsekspeditions virke og resultater skildret af deltagerne. København: J. H. Schultz Forlag.  
1948 Kulturens veje. København: Jespersen og Pios Forlag.  
1936 Knud Rasmussens Saga. København: Chr. Erichsens Forlag.
- Bruun, A. F., Sv. Greve, H. Mielche & R. Spärck (red.)  
1953 Galatheas jordomsejling 1950-52. Den danske dybhavsekspeditions virke og resultater skildret af deltagerne. København: J. H. Schultz Forlag.
- Carlsbergfondet  
1901 Oversigt over Carlsbergfondets Virksomhed siden dets Stiftelse 25. September 1876, udarbejdet paa Foranstaltning af Direktionen for Carlsbergfondet. Kjøbenhavn.  
1937 Carlsbergfondets Understøttelser 1876-1936. Kjøbenhavn.

- Demant-Hatt, Emilie  
1913 Med Lapperne i Højfjeldet. Stockholm: A.-B. Nordiska Bokhandeln.
- Demant-Hatt, Emilie (udg.)  
1910 Muittallus Samid Birra: En Bog om Lappernes Liv af den svenske Lap Johan Turi. Stockholm: A.-B. Nordiska Bokhandeln.
- Den Store Danske Ordbog. Bd. IV. København: Gyldendal.
- Edelberg, Lennart og Klaus Ferdinand  
1957 Henning Haslund-Christensens Minde-Ekspedition til Afghanistan 1953-55. Statens almindelige Videnskabsfond: Årsberetning 1955-56. København: Undervisningsministeriet.
- Edelberg, Lennart and Schuyler Jones  
1979 Nuristan. Graz/Austria: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt.
- Egerod, S. and P. Sørensen  
1976 The Lampang Field Station. A Scandinavian Research Center in Thailand 1969-74. Reports. Spec. Publ. No. 5. København: The Scandinavian Institute of Asian Studies.
- Ferdinand, Klaus  
1962 Nomad Expansion and Commerce in Central Afghanistan: A Sketch of Some Modern Trends. FOLK 4:123-59, 196.  
1978 Nomadebazarer i Central-Afghanistan: Et rids af deres opståen, udvikling og bortvisen. I: M. M. Hansen (red.): Venner af Prins Peter. København: Finansbanken.  
1993 The Bedouins of Qatar. The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. London/New York and Copenhagen: Thames and Hudson, Rhodos.
- Ferdinand, Klaus, Birthe Frederiksen og Gorm Pedersen  
1994 Danish Nomad Research in Afghanistan. I: G. Pedersen: Afghan Nomads in Transition: A Century of Change among the Zala Khan Khel. The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. London/New York and Copenhagen: Thames and Hudson, Rhodos.  
1995 Danish Nomad Research in Afghanistan. I: B. Frederiksen: Caravans and Trade in Afghanistan: The Changing Life of the Nomadic Hazarbutz. The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. London/New York and Copenhagen: Thames and Hudson, Rhodos.
- Fock, Niels  
1963 Waiwai: Religion and Society of an Amazonian Society. København: Nationalmuseet.
- Frederiksen, Birthe  
1995 Caravans and Trade in Afghanistan: The Changing Life of the Nomadic Hazarbutz. The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. London/New York and Copenhagen: Thames and Hudson, Rhodos.
- Hansen, Henny Harald Hansen  
1968 Investigations in a Shi'a Village in Bahrain. København: Nationalmuseet.  
1961 The Kurdish Women's Life: Field Research in a Muslim Society, Iraq. København: Nationalmuseet.
- Haslund-Christensen, Henning  
1938 Pälsgärliv i Mongoliet. Stockholm: Bonnier.
- Kraks Blå Bog. København: Kraks Forlag A/S.
- Nicolaisen, Johannes  
1948 Les Arabes, Pourquoi? Magasinet, Politiken 15. august. København.
- Nordenskiöld, Erland  
1918 Eine geographische und ethnographische Analyse der materiellen Kultur zweier Indianerstämme in El Gran Chaco. Vergleichende Ethnographische Forschungen, I. Göteborg 1918. (Engelsk udgave i Comparative Ethnological Studies, I. Göteborg 1919).

- Pedersen, Gorm  
1994 Afghan Nomads in Transition: A Century of Change among the Zala Khan Khel. The Carlsberg Foundation's Nomad Research Project. London/New York and Copenhagen: Thames and Hudson, Rhodos.
- Pedersen, Lise Rishøj  
1968 Aspects of Woman's Life in Rural Thailand. FOLK 10: 111-63.
- Prince Peter of Greece and Denmark  
1954 The Abul Camp in Central Afghanistan. Royal Central Asian Journal XLI(1): 44-53.
- Prince Peter of Greece and Denmark et al.  
1966 Anthropological Researches from The 3rd Danish Expedition to Central Asia. Hist. Filos. Skr. Dan. Vidensk. Selsk. 4(4).
- Rasmussen, Knud  
1907 Lapland. København: Gyldendal.
- Salmonsens  
1915-30 Salmonsens Konversationsleksikon, Bd. VI. 1927. København: A/S J. H. Schultz Forlagsboghandel.
- Siiger, Halfdan  
1956 Ethnological Field-Research in Chitral, Sikkim, and Assam: Preliminary Report. Hist. Filos. Medd. Dan. Vid. Selsk. 8(2).
- Wolff, Torben  
1966 The Noona Dan Expedition 1961-1962. General Report and List of Stations. Noona Dan Papers No. 19. Vidensk. Medd. Dansk Naturh. For. 129:287-336.  
1968 The Noona Dan Expedition (Rennell Section, 1962) and the Danish Rennell Expedition, 1965. The Natural History of Rennell Island, British Solomon Islands. Noona Dan Papers No. 70(5):9-37.
- Wulff, Inger  
1962 Burial Customs among the Yakan. A Muslim People in the Southern Philippines. FOLK 4:53-72.  
1964 Features of Yakan Culture. Preliminary Report of the Ethnographical Investigations in the Winter 1960-61. FOLK 6(2):111-22.
- Yde, Jens  
1965 Material Culture of the Waiwai. København: Nationalmuseet.

